

■ Улуттук банк жооп берет

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Керектөөчүлөргүн укугун коргоо бөлүмүнүн башкы инспектору Таалайкан САДАБАЕВА:

“КРЕДИТТИК ТӨЛӨМДӨРДҮ ТӨЛӨӨ МӨӨНӨТҮ КАРЫЗ АЛУУЧУНУН АРЫЗЫНЫН НЕГИЗИНДЕ ЖЫЛДЫРЫЛАТ”

- Таалайкан Мукашова, кардар менен банк ортосунда талаш маселелер же пикир келишпестиктер келип чыкса каякка кайрылышы керек?

- Коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кызматтары керектөөчүлөргө мыйзамдуулук, адилеттүүлүк, ачык-айкындык, калыстык менен иш алып баруусу керек. Финансылык кызмат боюнча толук түшүндүрүп, жеткиликтүү маалымат берип, сунушталып жаткан кызматтардын шарттары, наркы боюнча, ыктымал болгон тобокелдиктер туралуу толук маалымат берүү мыйзамда каралган.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, банктар ишмердигин мыйзам чегинде өз алдынча уюштурат жана жүзөгө ашырат.

Талаш маселелер келип чыккан учурда же банк менен жалпы чечимге келүү мүмкүн болбогон учурда, кардарлар алгач банкка кагаз жүзүндө кайрылуусу зарыл, анткени жарандык укуктук келишимдерден улам келип чыккан талаш маселелер тараптардын сүйлөшүүлөрү аркылуу чечилет, ал эми тараптар макулдашууга келе албаса анда соттук тартипте кара тургандыгын билүү зарыл.

Улуттук банктын көзөмөлдөөчү орган катары банк менен кардардын ортосундагы, эгерде кардардын укуктары түздөн-түз бузулбаса, мыйзамдын чегинде түзүлгөн жарандык келишимдик мамилелерине кийлигишүүгө укугу жок.

- Банктарда кайрылууларды карап чыгууну милдеттендирген, бекитилген тартип барбы?

- Эгерде карыз алуучунун даттануусу болсо, ар бир банкта керектөөчүлөрдүн кайрылууларын кароо боюнча тиешелүү жол-жобо бар экендигин билүү зарыл. Карыз алуучу банктын жооптуу кызматкеринен өтүнүч кат берүү тартиби жөнүндө маалымат ала алат же болбосо банктын расмий сайтынан көрсөтүлгөн маалыматты таба алат.

Мындан тышкары, банктын аткаруу органынын жетекчиси же анын башка ыйгарым укуктуу мүчөлөрү, ошондой эле филиалдардын жетекчилери банктын расмий сайтында жана маалымат такталарында жайгаштырылган графикке ылайык кардарларды жеке кабыл алат.

Кагаз жүзүндө кайрылуу банктын жооптуу кызматкерине берилиши мүмкүн же почта жана байланыштын башка каналдары аркылуу жөнөтүлүп же болбосо “Даттануулар жана сунуштар китебинде” келтирилиши мүмкүн.

Кайрылууда карыз алуучунун аты-жөнүнөн, дарегинен, телефон номеринен тышкары, кайрылуунун маңызы көрсөтүлүп, зарылчылыкка жараша карыз алуучунун далилдерин тастыктоочу документтер болушу зарыл.

Банктар ак ниеттүүлүк, ачык-айкындуулук, чындык, карыз алуучуга карата өнөктөштүк, алардын экономикалык кызыкчылыктарын жана финансылык мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу сыяктуу жооптуу кредиттөө принциптеринин сакталышы менен кредиттик ишти жүзөгө ашырууга милдеттүү экендигин билүү зарыл.

Банк тарабынан жогоруда көрсөтүлгөн принциптер бузулган же банктан жооп алынбаган суроолор келип чыккан учурда карыз алуучу Улуттук банкка кайрыла алат. Финансылык кызмат көрсөтүүлөрдүн керектөөчүлөрү үчүн кайрылууларды берүү тартиби жана байланыш маалыматы Улуттук банктын расмий сайтында жарыяланган.

Өзгөчө кырдаал режими шарттарында дагы Улуттук банк жарандардын кайрылууларын кароо иштерин улантып жатат. Ошентсе да, коомдук жайларга баруу зарылдыгы менен байланышкан тобокелдиктерди азайтуу үчүн финансылык кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөчүлөр Улуттук банкка же анын аймактык бөлүмдөрүнө өз кайрылууларын электрондук почтага

жөнөтүү менен электрондук түрдө кайрыла алышат.

Электрондук почтага кайрылуу жөнөткөн учурда, кайрылып жаткан адам милдеттүү түрдө өзүнүн аты-жөнүн (толук), байланышуу үчүн телефон номерин (үй, мобилдик же жумуш), жашаган жеринин дарегин көрсөтүүгө жана кайрылуунун мазмунун чагылдырууга тийиш. Мүмкүн болсо документтердин электрондук көчүрмөлөрүн дагы тиркеп коюуга болот.

- Көп учурда негизи көйгөйлөр кредит менен байланыштуу болсо керек. Проблемалуу кредиттер боюнча жалпы маалымат берип кетсеңиз?

- Кредит алуу жөнүндө чечим кабыл алуудан мурда, ар бир зайымчы өз алдынча кредиттик келишимдин шарттарын дыкаттык менен окуп чыгып, кредитти төлөө шарттарын толук окуп чыгып, ийне-жибине чейин эсептеп чыгышы керек.

Кредиттик келишимге кол коюудан мурда, кредиттин шарттары боюнча толук маалыматты алып, кредит алуунун зарылчылыгы кандай, кредитти кошумча пайыздары менен кайра кайтарууга мүмкүнчүлүктөрүңөрдү толук эсептеп чыгып, белгиленген шарттарда кредитти төлөй албай калган күндө кандай жоопкерчилик тартаарын тактап алышы өтө зарыл.

Кредиттик келишимге эки тарап кол коюп, зайымчыга кредит берилгенден кийин, банк кредитке жана кардарга туруктуу мониторингди жүзөгө ашырып турат.

Кредит келишимине байланыштуу суроолор эки жактын ортосундагы макулдашуусу менен чечилет, анын ичинде кредиттик келишимге өзгөртүү киргизүү, төлөмдөрдүн мөөнөтүн узартуу же карызды реструктуризациялоо боюнча суроолор боюнча да. Башкача айтканда, проблеманы чечүүнүн жолдорун издөө, мүмкүнчүлүк болгон учурларда карыздардын түзүмүн өзгөртүү программасы иштелип чыгат (кредитти кайтаруу жана пайыздарды төлөө боюнча

төлөмдөрдүн графигин иштеп чыгуу, кредиттөөнүн формасын өзгөртүү, ж.б.).

Ал эми кредит алгандан кийин көйгөйлөр жаралса, эң башкысы кредитти жабуу үчүн бардык күч аракеттерди жумшап, башкы сумманы жана туумдарды убагында төлөбөсөңүз, кошумча айып-пулдары эсептелип, карызыңыз көбөйөөрүн унутпаңыз.

Андыктан, кыйынчылыктар келип чыккан учурда, банктан качпай, жашырынбай, дайыма байланышта болуңуз. Банктын саясатына жараша, абалыңызга түшүнүп, кандайдыр бир чечимди банк сунуш кылса, сиз да тиешелүү чечим кабыл алууга даяр болушуңуз керек.

Эгерде маселе убагында чечилбей, ишиңиз сотко өтүп кеткен учурда да банк менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү абзел. Алган милдеттенмелериңизди төлөй албайм дебей, кандайдыр бир чечүү жолдорун сунуштаңыз, кат жүзүндө кайрылып, жүйөлүү жагдайларыңызды түшүндүргөн документтердин көчүрмөлөрүн тиркеп, сизге ыңгайлуу, колуңуздан келген карызды төлөө графигин сунуштаңыз.

- Азыркы учурда коронавирусу инфекциясына байланыштуу кандай чечимдер кабыл алынды?

- Улуттук банк коронавирусу инфекциясынын жайылып кетишинин экономикага тийгизген терс кесепеттерин жеңилдетүү, ишкер субъектилерге жана калкка колдоо көрсөтүү, ошондой эле өлкөнүн банк жана финансы системасынын туруктуулугун сактоо максатында, 2020-жылдын 18-мартындагы чечиминде финансы-кредиттик уюмдарга карыз алуучулар үчүн кредиттик төлөмдөр боюнча кредиттин негизги суммасы сыяктуу эле, чегерилген пайыздарды да төлөө мөөнөтүн кеминде 3 (үч) айга өз-өзүнчө же чогуу жылдырууну сунуштаган.

Карыз алуучу COVID-19 вирусунун жайылып кетишине байланыштуу киргизилген чектөөлөрдөн улам кредит төлөөдө кыйынчылыктарга дуушар болгон учурда, жеке адамдарга сыяктуу эле, юридикалык жактарга да берилген кайсы болбосун кредиттин төлөө мөөнөтү жылдырылышы мүмкүн.

- Андай жеңилдик автоматтык түрдө берилеби же арыз жазыш керекпи?

- Кредиттик төлөмдөрдүн төлөө мөөнөтү карыз алуучунун кредиттик келишим түзгөн банкка берген өтүнүч катынын/кайрылуусунун негизинде жылдырылат.

Карыз алуучуларга кредиттерди төлөө мөөнөтүн жылдыруунун ар кандай варианттары бар: мисалы негизги карызды төлөөнү 3 ай же андан ашык мөөнөткө жылдыруу; же негизги карызды сыяктуу эле, пайыздарды төлөөнү да 3 ай же андан ашык мөөнөткө жылдыруу.

Карызды жылдыруу ар бир карыз алуучунун төлөө мүмкүнчүлүгүн, ошондой эле анын ишин жана андан тапкан кирешесин

калыбына келтирүү үчүн зарыл болгон убакытты эске алуу менен чечилиши керек.

Финансы-кредит уюмдары ар бир кайрылууну жеке карап чыгышып, кредиттердин шарттарын өзгөртүү жөнүндө чечимдерди карыз алуучунун финансылык мүмкүнчүлүктөрүнө талдап иликтөөлөрдү жүргүзүүнүн негизинде кабыл алат.

Карыз алуучунун кредиттин ордун жабуу мүмкүнчүлүгүнө жана COVID-19 инфекциясынын жайылышы боюнча чектөөлөргө байланыштуу ар кандай жагдайлар көп болушу мүмкүн. Ошондуктан, банктар ар бир кардардын суроосун кардар менен түздөн-түз сүйлөшүү жолу менен чечет.

- Жеңилдик алуу үчүн кандай иш-аракеттерди кылуу керек?

- Биринчиден, байланыштын кайсы болбосун түрү аркылуу кредит алган банкка кайрылып, төлөмдүн мөөнөтүн жылдыруу жөнүндө өтүнүчтү банкка берүүсү зарыл.

Экинчиден, карыз алуучу кредиттин ордун жаап баштай турган мөөнөткө туура баа берүүсү зарыл, мүмкүнчүлүккө жараша ай сайын, чейрек сайын, ар бир жарым жыл сайын төлөй алган сумманы эсептөөгө тийиш.

Үчүнчүдөн, кредиттин ордун жабуу маселесин чечүү мүмкүндүгү жөнүндө консультация алуу үчүн банктын өкүлүнө кайрылып, кредиттин ордун жаап баштай турган мөөнөттөр, алар боюнча төлөмдөрдүн мүмкүн болгон суммалары жөнүндө маалыматты сунуштоого тийиш жана карыз алуучу сыяктуу эле, банк үчүн да оптималдуу/алгылыктуу графика банкыңыз менен макулдашуу керек.

- Кредиттик тарых деген эмне?

- Кредиттик тарых – бул кредит тууралуу финансы-кредиттик мекемелер өз ара бири бири менен зайымчынын кредиттик келишимдер боюнча милдеттенмелерди кандай жагдайларда аткаргандыгы тууралуу маалыматтардын жыйнагы. Кредиттик тарых качан, канча кредит, кайсы финансы кредит мекемесинен алынган, алынган милдеттенмелери мөөнөтүндө аткарылганбы же белгиленген мөөнөттөн өткөрүлүп аткарылганбы, келишимдин шарттары толук аткарылдыбы – мына ушул маалыматтарды камтыйт.

Эгер бекитилген шарттар бузулса, кредит алуучунун кредиттик тарыхына бул маалымат киргизилет. Начар кредиттик тарыхы бар зайымчыларга башка банктар да келечекте кредит берүүдөн баш тартышы мүмкүн.

Коронавирусу инфекциясынын жалпы жайылып кетүүсүнө жол бербөөгө байланыштуу жагдайдан улам кредитти төлөө мөөнөтүн жылдыруу жөнүндө маалыматтар кредиттик бюролор тарабынан терс кредиттик маалыматка киргизилбейт.